

Неспорно је да је по садржају, методологији и захвату, односно резултатима, зборник занимљив за стручну, академску и ширу јавност, медије, политичке актере, породице потенцијалних миграната и студентску популацију. Концепцијски је добро организован и укључује интердисциплинарни/мултидисциплинарни приступ теми.

Проф. др Мирјана Бобић

Осим што је значајан по томе што се бави популацијом која је прилично ретко предмет истраживања у студијама о миграцијама, важност овог зборника се огледа и у томе што је, бар према мојим сазнањима, један од првих у Србији који се бави имигрантском популацијом пореклом ван простора бивше Југославије. Поред доприноса научним сазнањима на пољу међународних миграција, пројекат IS-MIGalN и овај зборник могу послужити и као добар методолошки предлог за будуће студије о миграцијама у Србији и региону. Концепција истраживања веома добро одражава савремену стварност српског друштва, у којем бележимо висок ниво емиграција, али се, по први пут у новијој историји, назире и значајан прилив имиграната из земаља ван бивше Југославије. Овај зборник би, једног дана у будућности, могао представљати важан документ који сведочи о искуствима миграната у првој фази трансформације Србије у земљу дестинацију за имигранте.

Др Ојџен Обућина

Зборник је у потпуности испунио основни научни циљ спроведеног истраживања, тј. омогућио веома добар увид у карактеристике, мишљења и ставове међународних студената и (транс)националних контекста који их обликују. Посебна вриједност зборника се огледа у комбиновању поглавља заснованих на опробаним факторима и новијим концептуално-теоријским алатима. Истовремено, резултати примијењених аспеката истраживања, који су у одређеном броју поглавља преточени и у препоруке, могу да послуже као вриједне смјернице за унапређење постојећих и креирање нових јавних политика усмјерених ка привлачењу страних студената, повратку свршених домаћих студената, односно повољнијем позиционирању Републике Србије у контексту глобалних академских и професионалних токова.

Проф. др Далибор Савић

www.idn.org.rs

МЕЂУНАРОДНЕ СТУДЕНТСКЕ МИГРАЦИЈЕ И ИДЕНТИТЕТИ

idn ИНСТИТУТ
ДРУШТВЕНИХ НАУКА
Институт од националног значаја
за Републику Србију

МЕЂУНАРОДНЕ СТУДЕНТСКЕ МИГРАЦИЈЕ И ИДЕНТИТЕТИ

Уредници
Весна Лукић
Владан Видицки

Едиција Истраживања

Радови у овом тематском зборнику су базирани на подацима из теоријски заснованог емпијског истраживања о повезаности међународне миграције студената и идентитета, спроведеног у оквиру пројекта „International student migration in the Serbian context and (re)construction of identity: Main issues and inputs for policy making” – IS-MIGalN, финансираног од стране Фонда за науку Републике Србије, а под руководством Института друштвених наука. Циљ је био да се из више перспектива осветли на који начин искуство међународне миграције утиче на (пре)обликовање различитих аспеката идентитета код студената, како оних из Србије, тако и студената из иностранства у Србији. Интердисциплинарни приступ се огледао и у хетерогеним научним профилима аутора, који припадају различитим научним дисциплинама и институцијама.

Овим издањем у оквиру едиције Истраживања ИДН наставља да подржава развој и спровођење теоријски утемељених емпијских истраживања и да прати савремене трендове у друштвеним наукама. Надограђујући новим техничким инструментима и научним методологијама дуггодишње искуство у концептуализацији и спровођењу како квантитативних тако и квалитативних истраживања, добијени подаци не стоје само у центру овог зборника, већ представљају и важан јавно доступан ресурс за даља истраживања и за креирање препорука у оквиру одговарајућих јавних политика.

ЕДИЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

МЕЃУНАРОДНЕ СТУДЕНТСКЕ
МИГРАЦИЈЕ И ИДЕНТИТЕТИ

ЕДИЦИЈА

Истраживања

УРЕДНИЦА ЕДИЦИЈЕ

Др Ирена Ристић

ИЗДАВАЧ

Институт друштвених наука

Београд, 2025.

ЗА ИЗДАВАЧА

Др Горан Башић

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Мирјана Бобић

Проф. др Далибор Савић

Др Огњен Обућина

ISBN 978-86-7093-282-1

https://doi.org/10.56461/ZR_2025.ISMI

МЕЂУНАРОДНЕ СТУДЕНТСКЕ МИГРАЦИЈЕ И ИДЕНТИТЕТИ

Уредници
Весна Лукић
Владан Видицки

Београд, 2025

Књига је резултат пројекта “International student migration in the Serbian context and (re)construction of identity: Main issues and inputs for policy making” (IS-MIGaIN), који финансира Фонд за науку Републике Србије у оквиру програма „ИДЕНТИТЕТИ” – број пројекта 1434.

Садржај

ПРЕДГОВОР	7
Весна Лукић, Владан Видицки УВОД	11
Снежана Стојшин МЕТОДОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИСТРАЖИВАЊА	19
Нена Васојевић УТИЦАЈ ФАКТОРА ПРИТИСКА И ПРИВЛАЧЕЊА НА ОДАБИР ДЕСТИНАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА: КОНТЕКСТ СРБИЈЕ	41
Милица Весковић Анђелковић КОМПОНЕНТЕ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА У СРБИЈИ	61
Јелена Предојевић Деспић СОЦИО-КУЛТУРНА ПОВЕЗАНОСТ: ИСКУСТВА МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА У СРБИЈИ И СТУДЕНАТА ИЗ СРБИЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ	79
Владан Видицки МЕЂУНАРОДНИ СТУДЕНТИ ИЗМЕЂУ ДВА ТРЖИШТА РАДА: ПРОФЕСИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ, УСЛОВИ РАДА И ПЛАНИРАЊЕ КАРИЈЕРЕ	95
Јасна Петрић ПРОМЕНА ПРОСТОРНОГ ИДЕНТИТЕТА КРОЗ МЕЂУНАРОДНЕ СТУДЕНТСКЕ МИГРАЦИЈЕ	113
Весна Лукић „ТИ НИСИ ИСТА” – ИСКУСТВА СОЦИО-КУЛТУРНЕ АДАПТАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА	131
БИОГРАФИЈЕ АУТОРА	147

СОЦИО-КУЛТУРНА ПОВЕЗАНОСТ: ИСКУСТВА МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА У СРБИЈИ И СТУДЕНАТА ИЗ СРБИЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ

Сажетак

Циљ рада је да се допринесе бољем разумевању изазова и могућности со-
цио-културне повезаности са срединама порекла и дестинације кроз искуства
међународних студената, и то студената из Србије који су имали искуство
студирања у иностранству, и страних студената који студирају у Србији. За
квалитативну анализу су коришћени резултати ширег емпиријског истражи-
вања. Резултати показују да су се испитаници у процесу интеркултуралног
прилагођавања у транснационалном контексту суочавали са бројним иза-
зовима и постизали различите нивое социо-културне повезаности, у зави-
сности од своје позиционiranости. Испитаници који су развили позитивне
стратегije у позиционирању у односу на друге људе у дискурсу испољавају
већу одлучност у упознавању других култура, а у замишљању будућности
задржавају опцију останка у земљи дестинације. Неки испитаници су разви-
ли само делимичну социо-културну повезаност са новом средином, и/или
лимитиране могућности да прихвате мултикултурно повезивање и, за њих,
другачији стил живота. Недовољно познавање језика локалне средине им
је значајно сужавало могућности за интерактивно позиционирање, што на-
глашава потребу за друштвеном подршком.

Кључне речи: међународни студенти, социо-културна повезаност (*connected-
ness*), језик локалне средине, Србија

УВОД

Процеси међународних миграција и мобилности у Европи и свету већ
неколико деценија бележе значајан пораст броја миграната и разноликости
у њиховој типологији. Велики део тога чине глобални образовни процеси
и све разноликија популација међународних студената. Међутим, анализе
истраживања показују да токови међународних студената постају све нерав-
ноправнији и централизованији, и да улога институција, односно, такозване
миграционе индустрије додатно наглашава неравнотежу у сложеној динами-
ци моћи у глобализацији образовања (Shields, 2013). Са друге стране, не тре-
ба занемарити ни способност ангажовања и деловања (енгл. *agency*) самих

међународних студената (Предојевић Деспић, 2009), које се у образовном дискурсу обично дефинишу као „способност младих људи да доносе одлуке и предузимају акције у правцу сопственог живота и благостања“ (DeJaeghere, McCleari, & Josić, 2016: 2). У том смислу, међународне студенте треба посматрати као културни ресурс са потенцијалом да међусобно повеже сложену популацију међународних, као и домаћих студената, али и друштва порекла и дестинације (Baxter, 2019; Urban & Palmer, 2014). Међутим, Лехто и сарадници (Lehto, Cai, Fu & Chen, 2014) закључују да се између домаћих и страних студената, као основне две групе у грађењу односа повезаности, формирају управо односи неповезаности у чијој основи су језичке и културне баријере, паралелни друштвени животи и однос заснован на приступу ниског ризика у прихватању различитости. Гаргано (2008) наводи да се истраживања фокусирају углавном на начине утицаја глобалних токова на трендове мобилности студената, а веома ретко на то како сложени транснационални токови и процеси утичу на саме студенте и њихове процесе сналажења током боравка и студирања у иностранству (Gargano, 2008). Ово се нарочито односи на студенте који не студирају на енглеском језику.

Циљ рада је да се допринесе бољем разумевању изазова и могућности социо-културне повезаности са срединама порекла и дестинације кроз искуства две различите групе међународних студената, студената из Србије који су имали искуство студирања у иностранству и страних студената који студирају у Србији.

КОНЦЕПТУАЛНИ ОКВИР

У овом раду концепт повезаности посматрамо према дефиницији коју су дали Тран и Гомез (Tran & Gomes, 2017), који су показали да социо-културна (не)повезаност има важну улогу у обликовању и грађењу идентитета, као и академског постигнућа и аспирација међународних студената током периода студирања и боравка у иностранству (Tran & Gomes, 2017). У уводу студије о идентитету и повезаности међународних студената ови аутори (Tran & Gomes, 2017: 7) повезаност су дефинисали као релациони концепт који се односи и на уживо остварене и виртуелне односе које међународни студенти изграђују са појединцима, местима, заједницама и организацијама. Наглашава се да је међународна повезаност студената уско повезана са осећањем припадности и земљи порекла, као и земљи у којој студирају. Као једнако важну категорију Тран и Гомез (Tran & Gomes, 2017: 7) наводе и социо-културну неповезаност, у универзитетском контексту и/или изван њега (Dang & Tran, 2017), односно, осећање мањка или изостанка припадности заједници или вредностима, било

у земљи дестинације, или у домовини (Tran & Gomes, 2017). У том смислу, улога језика средине студирања има велики значај (Kennedy & Furlong, 2014).

Анализирајући искуства међународних студената у Аустралији и начине на које могу да развију и остварују повезаност током студија у иностранству, Хаснин и Хајек (Hasnain & Hajek, 2022) наглашавају вишедимензионалну природу повезаности. Међу њима се истичу друштвени аспекти, са нагласком на мрежу контаката у земљи дестинације; културни, односно на који начин међународни студенти развијају припадност културним и друштвеним вредностима; политички и медијски контекст земље студирања; просторни аспект, односно доживљај окружења у ком живе и студирају; транслокални, састављен од мрежа и контаката који студентима омогућавају одржавање везе између средине порекла и дестинације (Hasnain & Hajek, 2022: 33).

Истраживања искустава међународних студената потребно је посматрати из перспективе транснационализма, односно, транслокалности и транснационалних друштвених поља, која се, како дефинише Гаргано (2009), фокусирају на појединце као чланове мрежа и заједница укључених у међукултуралну размену, у просторима (пољима) за размену, организацију и трансформацију идеја и пракси (Gargano, 2009). Транслокалност се описује и као припадност међународних студената различитим локацијама истовремено (Hasnain & Hajek, 2022) као и начин на који се заједнице порекла и студирања шире кроз просторну мобилност и интеракције између контекста порекла и дестинације (Conradson & McKay, 2007). Такође истраживања показују да транснационално утемељење у више култура помаже младим талентима, високообразованима и стручњацима да боље разумеју разлике у функционисању друштва порекла и дестинације, и да развију иновативне могућности примене боље комуникације и/или преноса знања и вештина између две средине (Predojević-Despić, 2022; Erkmen, 2018). Кроз овакав приступ се могу уочити и ограничења и односи моћи у ширем контексту и боље разумети како друштвене, културне и академске мреже подршке на транснационалном и транскултуралном нивоу доприносе студентима у грађењу доживљаја и представљања себе (Gargano, 2009).

За разматрање социо-културне повезаности релевантна је и поставка теорије позиционирања која испитује како појединац доживљава и описује себе (рефлексивно) и друге у односу на права и обавезе које настају у интеракцији и кроз интеракцију (Harré et al., 2009; Davies & Harré, 1990). У исто време, оквир теорије позиционирања омогућава интерпретирање флуидног, динамичног и контекстно зависног развоја током одређеног временског периода који може да доведе до репозиционирања (Kayi-Aydar, 2014). Укључивање теорије позиционирања у посматрање интеркултуралне (не)повезаности разноликих група међународних студената, као што је случај у нашем истраживању, јесте важно јер се могу уочити на који начин наше циљне групе позиционирају

себе у односу на контекст земље порекла, земље дестинације, као и такозвани простор могућности током времена (Marginson, 2014; Dang & Tran, 2017). Истраживање чије резултате интерпретирамо део је ширег истраживања са међународним студентима. Истраживање је засновано на тематској анализи података прикупљених помоћу три фокус групе и 19 полуструктурираних дубинских интервјуа.¹

СОЦИО-КУЛТУРНА ПОВЕЗАНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА – АНАЛИЗА И ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

Културна (не)повезаност

У разматрању повезаности са културним елементима друштва порекла и дестинације, као и односа према језику нове средине, изјаве испитаника, и студената из Србије са искуством студирања у иностранству, и страних студената у Србији, односиле су се на рефлексивно позиционирање у односу на њихов тренутни идентитет.

Учесница фокус групе, свој једногодишњи боравак на специјалистичким студијама у иностранству доживљава као велики успех, које је значајно утицало на њен идентитет и позиционирање и након повратка у Србију, односно земљу порекла.

„Имала сам прилику не само да будем на њеном универзитету, заједно са њим људима студирам, проводим време на другачији начин него овде и имала сам прилику да обиђем њу земљу, да упознам културу много других људи... свакако је то био феноменалан мој искуство и искуство које ме је обликовало у великој мери и дало ми много више самопоуздања.“ (Ж, 37, САД)

Студенткиња медицине из Сирије у Србији је годину дана. Поносна је што је дошла преко програма стипендирања Владе Србије „Свет у Србији“. Како наводи, Сирија у Србију на школовање кроз стипендирање шаље само најбоље студенте. Србију доживљава као веома блиску културолошки и још пре доласка је имала јак осећај повезаности. Главни разлог су претходне представе које је имала о Србији и Југославији, јер је још у основној школи учила о Покрету несврстаних и повезаности између земаља у развоју.

„Имам осећај као да водим нови стил живота који знам годинама... Волела сам да слушам о Србији. Мислим да је то била нека врста центара

¹ Детаљнија методолошка објашњења и социо-демографске карактеристике испитаника дати су у првом поглављу ове публикације.

свећа ако се враћимо уназад, у време Југославије. Занимале су ме култура и историја Југославије. Досе сам сазнала о Титу и култури Покрећа несвршаних. То је било још у основној школи. То је била као организација која је окуљала лидере из аранској свећа и мноих земаља у развоју. Као нешто у центру свећа, а се традиција се насавила. Тако да сам дошла овде лично.“ (ж, 23, Србија)

Међутим, испитаница која годину дана студира у Мађарској и нема много додир са новом културом и себе доживљава прилично изоловано у односу на нову културну средину. У процесу привикавања на нову средину значајно је упућена на добру другарицу из земље порекла, са којом студира и станује, и то јој значајно ублажава осећај усамљености, али и одвојености од средине порекла, што у налазима своје студије уочавају и Савир и сарадници (Sawir, Marginson, Deumert, Nyland & Ramia, 2008). Посматрајући из позиције њеног тренутног идентитета и замишљене будућности, она себе не види као део културе у којој студира.

„Оно што ми једино фали је се шоплина... индивидуалистичка култура, свако ради за себе, то је моје мишљење. Нема помоћи толико међу пријатељима, нема толико дружења као што има код нас... Ми смо навикли да се сваки дан ије кафе то два-три са. То нема овде. Ја живим са најбољом другарицом тако да и даље ми то практикујемо, али да се то ради са Мађарима није случај. То су ствари које из првој ула не изледају толико брзо, али свакако за животи је нешто што може да буде пресудно. Једноставно се срећнији негде друге неће конкретно.“ (ж, 23, Мађарска)

За разлику од ње, испитаница пореклом из Аргентине, која је у Србији на трећој години докторских студија, развила је механизме сналажења у новој средини који воде ка позитивној адаптацији (Hasnain & Hajek, 2022; Zhou, Jindal-Snape, Topping & Todman, 2008). Повезивање са новом средином она доживљава као процес. Сматра да упознавање нових културних елемената и вредности мора да иде постепено, и то уз паралелан процес привикавања на све слабију повезаност са културним елементима земље порекла. У том процесу се труди да повремене кризе које доживљава у смислу недостатка устаљеног начина живота, породице и пријатеља из земље порекла доживљава као краткотрајне и пролазне, јер би у супротном веома тешко поднела процес повезивања са начином живота у новој средини, нарочито у иницијалној фази боравка у Србији. Сматра се да су позитивне стратегије адаптације и повезивања веома битне, нарочито у првим фазама боравка у земљи дестинације. Међутим, истраживања која се баве тим аспектима има врло мало у литератури о међународним мигрантима (Smith & Khawaja, 2011).

„Када су у њишању миграције, мислим да мораш више да се фокусираш на ствари које ћеш да откријеш у новој земљи, него на оно што осећаш за собом, јер је у суштини ужасно. Уместо да размишљаш о храни која ти недостигаје, треба да мислиш, у реду, овде ћу да откријем нова омиљена јела која раније нисам пробала и шако то... Такође, ту су можда и пријатељи које још ниси упознала... Зато што ако заиста почнеш да размишљаш о стварима код куће, онда ћаш у депресију и то је грозно.“ (ж, 30, Србија)

Такође, однос повезаности са културом дестинације се може развијати само у одређеним сегментима, док се задржава однос неповезаности у другим, резултирајући у осећању неприпадања земљи дестинације (Dang & Tran, 2017) и у односу на своју и интерактивну позиционираност. Студенткиња докторских студија у Србији пореклом из Пакистана себе доживљава као веома успешну. Има висока образовна очекивања и жели да у што краћем периоду позиционира себе као младу истраживачицу са развијеним академским портфолиом. Желела би у том смислу да више и брже напредује. Међутим, упркос томе што је менторима на факултету указивала на потребу да унапреди своје компетенције, њена амбиција је остајала незадовољена. Стога, закључује, под условом да јој се укаже прилика, себе у будућности види у некој економски развијеној земљи. То говори да неиспуњена очекивања од образовања представљају додатни стрес у процесу прилагођавања новој средини (Smith & Khawaja, 2011). Међутим, ова испитаница је управо из те непосредне ситуације неостварене потребе развила делимичну социо-културну повезаности кроз прихватање недовољно повољне академске стимулације као тренутне неминовности, али и кроз спознају да је за човека корисно понекад успорити и посветити се себи, а не само учењу и грађењу каријере. Стога се, слично налазима Денг и Тран (Dang & Tran, 2017) показује да процеси грађења повезаности и неприпадања могу да коегзистирају и паралелно се развијају. Истраживање Финија (Phinney, 1990) о бидимензионалном концепту културног идентитета када појединци могу да имају независне идентитете који се одnose на њихове културе порекла и друштава дестинације такође доприноси објашњењу овог сегмента социо-културне (не)повезаности.

„Након што сам дошла овамо, променио се начин на који размишљам о људима. Мораш бити мирна. Хоћу рећи, не можеш људе ни на шта присиљити. Они ће сами да ураде неке ствари када буду хтели. Колики јод да је прилишак, рокови и слично, они ће да обаве то што треба када буду у одговарајућем расположењу или шта већ, и онда када они то желе. Овде сам научила шта је то брза за себе. Социјални приоритети... Видела сам овде људе који лепо живе и то је ушлица на мене.“ (ж, 29, Србија)

Социјална (не)повезаност

Грађење односа међу међународним студентима, између страних и домаћих студената, као и других категорија домаћег становништва доприноси социјалној повезаност у земљи дестинације (Hasnain & Hajek, 2022; Tran & Gomes, 2017; Sawir et al., 2008). Међутим, резултати истраживања (Tran & Gomes, 2017; Lehto et al., 2014; Smith & Khawaja, 2011; Zhou et al., 2008; Sawir et al., 2008) показују да се међународни студенти у склапању познанстава и пријатељства суочавају са различитим изазовима и препрекама, нарочито са локалним становништвом. Као један од разлога се наводе и разлике између индивидуалистичких и колективистичких култура (Lehto et al., 2014; Smith & Khawaja, 2011; Zhou et al., 2008), западне и источне хемисфере, односно глобалног севера и југа. С обзиром да у колективистичким културама постоје јаке везе чланова породице и блиских пријатеља, мањак њиховог присуства у земљи порекла за њих може да буде оптерећење или представља препреку за боље и лакше уклапање у индивидуалистичке културе глобалног севера, где обично студирају (Smith & Khawaja, 2011).

Пример учесника фокус групе, који се вратио у Србију након трогодишњег боравка на мастер студијама у Енглеској, говори колико је за њега након емиграције промена начина комуникације и мењање односа са породицом и пријатељима у земљи порекла био важан фактор не само за одлуку о повратку, већ и позиционирање у грађењу (не)повезаности са средином у којој је студирао. Слични су и налази истраживања међу високообразованим повратницима у Србију, (Predojević-Despić, 2022) који показују да су испитаници у стратегијама социјалног позиционирања дефинисали границе утицаја одређених културних елемената културе земље дестинације који су утицали и на одлуку о повратку у земљу порекла.

„Некако смо ми са севера Црне Горе прилично везани за породицу, имам широј круј пријатеља и док сје тамо интензивно их одржаваше и често желише да дођу овде... Ипак се тамо (Лондон, прим. аутора) осећаше да сје странац, јесте интернационално али имаше осећај да сје странац. Ниједној пријатеља Енглеца, хладни су. Посебно наредовање у струци, зна се јраница.“ (м, 37, Енглеска)

Студенткиња која је у Грацу, у Аустрији, живела десет година и тамо завршила мастер програм упркос изграђеном процесу јаке повезаности са средином и градом Грацом, није успела да изгради осећај припадности земљи дестинације. Изабрала је да студира у Грацу јер јој се град веома свидео и током времена је изградила осећај сигурности, што би требало да буде значајан фактор за развијање припадности дестинацији студирања (Hasnain &

Најек, 2022). Такође, желела је искуство живота и студирања у иностранству. Током планирања и аплицирања за студије, како наводи, била је спремна и да се одрекне и држављанства земље порекла. Међутим, тек у иностранству је постала свесна да није спремна за такав искорак.

„Ја сам оувек била ошворена у смислу све ме инштересовало а шек када сам ошишла љреко сам схвашила колико сам била зашворена за неке сшвари... Када кренеш да љримаш или да се љоисшовећујеш са друћом кулшуром, е онда крећеш да љримећујеш да ли и колико брзо си у сшану да се одродиш од свој... шша је оно шшо ти заљраво имаш код куће... шша ти је бишшо. Ту крећу љприоришеш, језивом брзином, само да се слажу.“ (ж, 33, Аустрија)

Наведена два примера показују да међународни студенти током процеса академске интернационализације нису увек спремни за развитак мултикултурализма, односно трансформацију начина дотадашње повезаности са културним вредностима средине порекла. Ово потврђује и налаз истраживања да многи међународни студенти у иностранству имају потребу да прихвате углавном оно што доживљавају као слично дотадашњем стилу живота (Beech, 2019).

Међутим, студенткиња докторских студија из Аргентине, одређене сличности култура земље порекла и дестинације, као што су отвореност и срдачност људи доживљава као важније у односу на значајне разлике. Да би изградила повезаност са локалним становништвом и српским социо-културним вредностима било је потребно време, али и позитиван став кроз грађење искуства у позиционирању у односу на друге људе у дискурсу и кроз њега. Наиме, тек кроз интеракцију са колегама из различитих европских земаља схватила је да на Балкану и у Србији може лакше да развија међуљудске односе него у северозападној Европи, односно, колико је блиско повезана са културом земље студирања. У томе јој, такође, значајно помаже одлучност, што Јанг и сарадници, као и Хаснин и Хајек наводе као важан предуслов за боље и лакше упознавање нове културе (Yang, Zhang & Sheldon, 2018; Hasnain & Hajek, 2022), из чега произилази, или је пак узрок, њено замишљање будућности, у којој себе може да види у Србији и након завршетка студија.

„Исшо шшо волимо да разљоварамо са насумичним људима. Сшожимо шшо на аушобуској сшаници и људи само љочну ниошкуда да љричају. То се шшокође чесшог дешава, и у Арјеншени и овде (у Србији), али људи су врло грушшвени на начин који нисам срешала у заљадној Европи... Они не разљоварају мељусобно осим ако није баш неољходно, шшо ме је шокирало. Сшварно сам шшо схвашала лично и врећало ме је... Једини људи са којима сам моља да љричам о необавезним шшемама били су или миљранши из Лаљинске Америке или са Балкана, шшоко да су они у шшом смислу исшш.“ (ж, 30, Србија)

Друштвена подршка је веома битна за стимулисање адаптације у новој средини. Истраживања показују да дружење само у кругу сународника јесте важно за процес адаптације, али да није довољно да предупреди самоћу, која се уочава код великог броја међународних студената (Sawir et al., 2008). Са друге стране, ширење мреже познанстава са другим међународним студентима као и подршка од стране средине дестинације је кључна (Smith & Khawaja, 2011; Berry, 2005).

Испитаница са Зеленортских острва, пре него што је дошла на мастер студије, завршила је основне студије у Кини. Иако је у Кини имала одличне услове смештаја у студентском дому, није имала готово никаквог контакта са домаћим студентима. Са друге стране, у Србији су услови смештаја далеко неповољнији, али њој то не смета, драго јој је што и домаћи студенти живе у истом студентском дому, тако да сви заједно деле исти простор, изазове и искуства. Смештена је у соби са девојком друге вере и другачије културе, и у почетку јој је било тешко да се уклопи иако обе добро говоре енглески језик, на ком и комуницирају. Међутим, временом су оствариле близак пријатељски однос који је обема представљао важну друштвену подршку.

„Имам цимерку из Ирана и можеће њо да замислиће, ја сам Африканка, а она је са Блиској Истџока. Тако да су кулџуролошке разлике оџромне. Она је муслиманка, ја хришћанка. И њена свакодневна руџина је различиџа неџо моја, али никада нисам џронашла некоџа са киме се џако добро слажем.“ (ж, 27, Србија)

Наведени пример показује колико је одлучност наше испитанице да прихвати различитост, односно да дели собу, а на тај начин и свакодневицу и део интимности са девојком друге вере и значајно другачијих културолошких навика, унапредила њен процес адаптације и позитиван однос према повезивању са средином студирања. Треба додати да је на њену одлучност утицало неколико елемената, као што су транслокална повезаност искустава из земље порекла, и земаља у којима је студирала (Hasnain & Hajek, 2022), као и доношење одлуке о поновном студирању у иностранству, које се у истраживању Јанг и сарадника показало као веома значајно за ублажавање културног шока код студената у процесу адаптације у новој средини (Yang et al., 2018). Наиме, она је имала изграђену свест о потреби за интензивнијим контактима са студентима из других култура, јер у ранијим искуствима студирања у иностранству није имала много прилике за то. Такође, њена одлука да након повратка из Кине са факултетском дипломом и кратког пословног искуства у земљи порекла, поново емигрира у иностранство како би стекла међународну мастер диплому значајно је мотивисана, према њеном мишљењу, много повољнијем стручном позиционирању у пословним круговима у земљи порекла.

Улога језика средине студирања у социо-културној (не)повезаности

Пример студенткиње докторских студија са Зеленортских острва, такође, показује да је знање енглеског језика важан ресурс за лакшу адаптацију и успостављање социјалне повезаности, нарочито са другим међународним студентима. Међутим, овладавање језиком земље домаћина даје знатно веће шансе за бржу адаптацију, и у социо-културном и образовном домену (Smith & Khawaja, 2011).

Резултати до којих су дошли Пајразли и Кавани (Poyrazli & Kavanaugh, 2006) показују да су нижи нивои знања енглеског језика повезани не само са слабијим академским постигнућем страних студената у САД-у, већ и са укупним исходом социо-културне интеграције. То је уједно и један од највећих изазова за стране студенте (Trice, 2003), нарочито, ако нису добро знали језик нове средине, или га уопште нису учили пре доласка на студије, као што је случај са страним студентима из програма Свет у Србији, који студирају на српском. Такође, Каи-Ајдар (Kaii-Aydar, 2014) показује да стратегије позиционираниости студената могу да стимулишу или отежају могућности и искуства учења језика нове средине.

Међутим, веома су ретка истраживања о изазовима међународне академске мобилности у срединама неенглеског говорног подручја и студирања на језику који се не сматра светским, као и о интерактивном позиционирању и стратегијама сналажења страних студената у процесу адаптације у таквом окружењу.

Пример студента докторских студија у Немачкој, показује да му је рефлексивна позиционираност, односно опредељеност да добро научи немачки језик, који је самоиницијативно у дужем временском периоду учио пре емиграције, значајно помогла и олакшала адаптацију. Међутим, омогућила му је и да у кратком року аплицира и као докторанд буде укључен на научни пројекат који се поклапао са његовом амбицијама и усмерењем.

„Јако је љомојло ѿо шѿо сам ја раније из чисѿо рекреативних разлоја учио немачки. Досѿа сам ја учио. 2015. сам љоложио Ц1 језик на Геѿе инсѿиѿуѿу без неке нарочиѿе љоѿребе. Просѿо сам хѿео да учим ѿај језик. Досѿа је ѿо љомојло јер Немци љреферирају да љричају немачки. У Холандији сви љричају енѿлески. Од геѿеѿа од 7 љодина до баке од 85 љодина. Овде је друѿа сѿвар, људи воле да љричају свој језик и досѿа је љомојло ѿо шѿо сам ја учио раније, ѿо је љомојло са емиѿрациѿом.“ (м, 30, Немачка)

Међутим, студент основног, а касније и мастер програма у Немачкој, није знао немачки непосредно по доласку. Због тога, административне процедуре, којих је у почетку било много, представљале су додатне изворе стреса,

али су и негативно утицале на интеркултуралну интеракцију. Међутим, његова искуства са административним и језичким баријерама, такође, говоре да и друштвене и академске структуре у којима се одвијају интеркултуралне релације страних студената могу да представљају и препреке за њихово активно укључивање у том погледу, односно обликују њихове интеркултуралне интеракције и повезаности (Tran & Pham, 2015).

„Они имају инсџиџуције где сџранци долазе, где имају ѓрви годир са Немачком и њима није дозвољено законом да ѓричају енџлески језик... Ја ѓи-џам да ли ви ѓовориџе енџлески језик. Он каже: ја ѓоворим али не смем да ѓоворим енџлески језик. Рекох али ово је инсџиџуција и канцеларија за сџранце који су дошли ко зна одакле, како ви замишљаџе. Они само слежу раменима... Велики је ѓроблем џџо кад вам џреба неџџо, немаџе ѓреводиоца. Рукама, ноџама... Било је сиџуација када неко каже може, разѓвараџемо на енџлеском. У неким кључним сиџуацијама је било – не.” (м, 34, Немачка)

Недовољно знање језика сужава могућности за интерактивно позиционирање и успостављање свакодневне комуникације са домаћим становништвом, што значајно утиче и на осећај усамљености у новој средини. Једна испитаница наводи пример студената из Србије који су се у Аустрији дружили углавном са људима из својих локалних средина. То је значајно успорило њихово овладавање немачким језиком, што је створило додатне изворе стреса (Smith & Khawaja, 2011) и омело процес адаптације и могућност изградње повезаности са средином студирања.

„Прво и основно је да се научи језик. Да се раѓѓосиља наших људи. Ја сам бежала од наших људи као ѓаво од крсџа док нисам ѓроѓоворила језик како џреба, јер сам знала, џо је неџџо џџо сам ѓримеџила и џо је ѓо мени ѓоѓубно за свакоѓ сџуденџа, а џо је џај сџрах од изласка из зоне комфора ... Теби је џо нова средина, ново друџџво, све је ново, нов си-сџем и оно џџо се деси је да се неминовно сџворе џе клике, али џо нису клике ѓоѓуларносџи неѓ су џо клике националносџи.” (ж, 33, Аустрија)

Учесник фокус групе пореклом из Суринама јесте стипендиста програма Свет у Србији. Сматра да за бољу интеграцију на студијама медицине, које похађа на српском језику, мора значајно да побољша знање српског језика. Разлог није толико праћење наставе, колико потреба да има много живљу и сложенију интеракцију са домаћим становништвом, и током редовне праксе на студијама. Додатни мотив је и потреба да што боље разуме своје другове Србе. Управо таква позиционираност доприноси да кроз покушај разумевања семантичког значења српског језика стекне боље интеркултуралне компетенције

и повеже са културом и становништвом земље студирања, што у налазима истраживањима наглашавају и Кенеди и Фурлонг (Kennedy & Furlong, 2014).

„Учио сам на основу културе и зајо мало боље разумем српски нејо раније... У српском језику је гостја сарказма и шешко ми је јо да разумем. Тако да они некада кажу А, али јо можда зајраво значи Б. Тако да сам морао и желео јо да схваћим, ја сам јокушао да разумем и живим из јерсјекшине Срба. И јо ми је јоакође омојућило да разјоварам не само са Србима са којима идем на факултеш, већ и са Србима на улици.“ (м, 26, Србија)

ЗАКЉУЧАК

Све бројнија популација међународних студената у процесу глобализације академског образовања поред могућности да кроз образовни систем унапреди свој хумани капитал и компетенције има прилику и да кроз интеркултуралну комуникацију у транснационалним друштвеним пољима размењује идеје, обогаћује социјални капитал, као и да изграђује односе повезаности са другим културама.

Резултати овог истраживања кроз квалитативну анализу примера међународних студената, било да се ради о студентима из Србије који су имали искуство студирања у иностранству, или страним студентима који студирају у Србији, такође потврђују ове тврдње. Међутим, резултати истраживања упућују и на значајне изазове са којима се суочавају страни студенти у процесу интеркултуралне адаптације и социо-културног повезивања, нарочито уколико студирају у земљама ван енглеског говорног подручја, или њихови студијски програми нису на енглеском језику.

У том смислу, наративи наших испитаника показују да је интеркултурално прилагођавање и повезивање континуиран процес условљен различитим факторима, од индивидуалних (социо-демографске карактеристике, очекивања и вештине комуникације, укључујући и језичке компетенције, социјални ресурси и др.), преко улоге породице, али и дужине боравка у земљи дестинације, претходних миграционих и академских искустава, могућности за остваривање контаката са локалним становништвом и друго (Hasnain & Hajek, 2022). У том смислу, разликовала се и способност испитиваних студената да остваре подједнак ниво социјалне и културне повезаности са новим окружењем, што се поклапа са налазима других истраживања (Hasnain & Hajek, 2022; Tran & Pham, 2015; Kayi-Aydar, 2014; Gu, Schweisfurth & Day, 2009).

Тakoђе, налази овог истраживања указују да постоји значајна међузависност језичких компетенција и идентитета појединца, односно, позиција које

у том смислу они приписују себи и другима у интерперсоналним односима и процесу адаптације и вишедимензионалног повезивања са средином студирања (Shi, 2023; Lendák-Kabók et al., 2020; Anderson, 2009). На пример, неки од наших испитаника су се позиционирали на периферији друштва домаћина, и на тај начин стварали осећај неповезаности са културом домаћина. Ово се нарочито односи на стране студенте у Србији, и српске студенте који не студирају на енглеском језику. У исто време такво самопозиционирање онемогућило је њихово проактивно деловање у преговарању о реципрочним интеркултуралним интеракцијама, што су показали и резултати других истраживања међу међународним студентима (Tran & Pham, 2015; Berry, 2005).

Резултати истраживања упућују и на закључак да је омогућавање интеркултуралне комуникације у земљи студирања веома битно за међународне студенте, и за њихов процес учења, адаптације и повезаности са новом средином (Tran & Pham, 2015). У том контексту, наши налази упућују и на препоруке других истраживања која наглашавају да је доступност подршке и повољних услова за остваривање контаката и повезаности унутар окружења међународних студената значајно повезана са изгледима за позитивне промене (Gu, Schweisfurth & Day, 2009), као и да боље разумевање утицаја међународне академске мобилности на студенте, нарочито уколико студирају на језику који нису знали пре емиграције, треба да буде кључно за унапређење политика академске интернационализације (Gargano, 2008).

ЛИТЕРАТУРА

- Anderson, K. T. (2009). Applying positioning theory to the analysis of classroom interactions: Mediating micro-identities, macro-kinds, and ideologies of knowing. *Linguistics and Education*, 20(4), 291–310.
- Baxter, A. (2019). Engaging Underrepresented International Students as Partners: Agency and Constraints Among Rwandan Students in the United States. *Journal of Studies in International Education*, 23(1), 106–122. <https://doi.org/10.1177/1028315318810858>
- Beech, S. E. (2019). Understanding place: Imaginative geographies and international student mobility. In: S. E. Beech (ed.), *The geographies of international student mobility – Spaces, places and decision-making*. (pp. 171–198). Singapore: Palgrave Macmillan.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Gargano, T. (2009). (Re)conceptualizing International Student Mobility: The Potential of Transnational Social Fields. *Journal of Studies in International Education*, 13(3), 331–346. <https://doi.org/10.1177/1028315308322060>

- Gu, Q., Schweisfurth, M. & Day, C. (2009). Learning and growing in a 'foreign' context: intercultural experiences of international students. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 40(1), 7–23. <https://doi.org/10.1080/03057920903115983>
- Dang, T. & Tran, L. T. (2017). From 'Somebody' to 'Nobody': International doctoral students' perspectives of home – host connectedness in transnational education. In: L. T. Tran & C. Gomes (Eds.), *International student connectedness and identity* (pp.75–91). Singapore: Springer.
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20, 43–63.
- DeJaeghere, J. G., McCleary, K. S., Josić, J. (2016). Conceptualizing Youth Agency. In: DeJaeghere, J., Josić, J., McCleary, K. (eds) *Education and Youth Agency. Advancing Responsible Adolescent Development* (pp. 1–24). Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-33344-11>
- Erkmen, T. D. (2018). Stepping into the global: Turkish professionals, employment in transnational corporations, and aspiration to transnational forms of cultural capital. *Current Sociology*, 66(3), 412–430. <https://doi.org/10.1177/0011392116653236>
- Zhou, Y., Jindal-Snape, D., Topping, K. & Todman, J. (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. *Studies in Higher Education*, 33(1), 63–75. <https://doi.org/10.1080/03075070701794833>
- Kayi-Aydar, H. (2014). Social Positioning, Participation, and Second Language Learning: Talkative Students in an Academic ESL Classroom. *TESOL Quarterly*, 48(4), 686–714. <https://doi.org/10.1002/tesq.139>
- Kennedy, F. & Furlong, A. (2014). Face-to-Face Tandem Language Learning: Evidence of Intercultural Learning in a Zone of Proximal Development for Intercultural Competence. In: B. Geraghty, B. & J. E. Conacher (eds.) *Intercultural Contact, Language Learning and Migration* (pp.131–149). London: Bloomsbury Academic.
- Lehto, X., Cai, L., Fu, X. & Chen, Y. (2014). Intercultural interactions outside the classroom: Narratives on a US campus. *Journal of College Student Development*, 55(8), 837–853.
- Lendák-Kabók, K., Popov, S. & Lendák, I. (2020). The Educational Migration of Sub-state Ethnic Minorities on the Outskirts of the EU: A Case Study of Serbia, *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 6(2), 130–153.
- Marginson, S. (2014). Student self-formation in international education. *Journal of Studies in International Education*, 18(1), 6–22. <https://doi.org/10.1177/1028315313513036>
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499–514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>
- Poyrazli, S. & Kavanaugh, P. R. (2006). Marital status, ethnicity, academic achievement, and adjustment strains: The case of graduate international students. *College Student Journal*, 40, 767–780.
- Predojević-Despić, J. (2022). Transnacionalne kompetencije i kulturni kapital: iskustva dve grupe visokoobrazovanih povratnika u Srbiju. *Stanovništvo*, 60(1), 117–138. <https://doi.org/10.2298/STNV2201117P>
- Предојевић-Деспич, Ј. (2009). Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција. *Социолошки љреїлег*, 43(2), 209–230.

- Sawir, E., Marginson, S., Deumert, A., Nyland, C. & Ramia, G. (2008). Loneliness and international students: An Australian study. *Journal of Studies in International Education*, 12(2), 148–180. <https://doi.org/10.1177/1028315307299699>
- Smith, R. A. & Khawaja, N. G. (2011). A review of the acculturation experiences of international students, *International Journal of Intercultural Relations*. 35(6), 699–713. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.08.004>
- Shi, W. (2023). A positioning analysis of international graduate students' perspectives and practices of translanguaging at a Canadian higher education institution. *International Journal of Multilingualism*, 21(3), 1517–1531. <https://doi.org/10.1080/14790718.2023.2189725>
- Shields, R. (2013). Globalization and international student mobility: A network analysis. *Comparative Education Review*, 57(4), 609–636. <https://doi.org/10.1086/671752>
- Tran, L. T. & Gomes, C. (2017). Student mobility, connectedness and identity. In: L. T. Tran & C. Gomes (Eds.) *International student connectedness and identity* (pp. 1–11). Singapore: Springer.
- Tran, L. T. & Pham, L. (2015). International students in transnational mobility: intercultural connectedness with domestic and international peers, institutions and the wider community. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 46(4), 560–581. <https://doi.org/10.1080/03057925.2015.1057479>
- Trice, A. G. (2003). Faculty Perceptions of Graduate International Students: The Benefits and Challenges. *Journal of Studies in International Education*, 7(4), 379–403. <https://doi.org/10.1177/1028315303257120>
- Urban, E. L. & Palmer, L. B. (2014). International students as a resource for internationalization of higher education. *Journal of Studies in International Education*, 18, 305–324. <https://doi.org/10.1177/1028315313511642>
- Harré, R., Moghaddam, F. M., Cairnie, T. P., Rothbart, D. & Sabat, S. R. (2009). Recent Advances in Positioning Theory. *Theory & Psychology*, 19(1), 5–31. <https://doi.org/10.1177/0959354308101417>
- Hasnain, A. & Hajek, J. (2022). Understanding international student connectedness. *International Journal of Intercultural Relations*, 86, 26–35. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.10.008>
- Conradson, D. & McKay, D. (2007). Translocal subjectivities: Mobility, connection, emotion. *Mobilities*, 2(2), 167–174. <https://doi.org/10.1080/17450100701381524>
- Yang, Y., Zhang, Y. & Sheldon, K. M. (2018). Self-determined motivation for studying abroad predicts lower culture shock and greater well-being among international students: The mediating role of basic psychological needs satisfaction. *International Journal of Intercultural Relations*, 63, 95–104. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.10.005>

SERIES EMPIRICAL RESEARCH

INTERNATIONAL STUDENT
MIGRATION AND IDENTITIES

SERIES

Empirical Research

SERIES EDITOR

Dr Irena Ristić

PUBLISHER

Institute of Social Sciences

Belgrade, 2025

FOR PUBLISHER

Dr Goran Bašić

REVIEWERS

Prof Dr Mirjana Bobić

Prof Dr Dalibor Savić

Dr Ognjen Obućina

ISBN 978-86-7093-282-1

INTERNATIONAL STUDENT MIGRATION AND IDENTITIES

Editors

Vesna Lukić

Vladan Vidicki

Belgrade, 2025

This book is the result of the project – “International student migration in the Serbian context and (re)construction of identity: Main issues and inputs for policy making” (IS-MIGaIN), Grant No: 1434, financed by the Science Fund of the Republic of Serbia within the program “IDENTITIES”.

Contents

PREFACE	157
Vesna Lukić, Vladan Vidicki INTRODUCTION	161
Snežana S. Stojšin METHODOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE RESEARCH	169
Nena A. Vasojević THE ROLE OF PUSH AND PULL FACTORS IN THE SELECTION OF DESTINATION FOR INTERNATIONAL STUDENTS: SERBIAN CONTEXT	191
MILICA VESKOVIĆ ANĐELKOVIĆ NATIONAL IDENTITY COMPONENTS IN FOREIGN STUDENTS STUDYING IN SERBIA	211
JELENA PREDOJEVIĆ DESPIĆ SOCIO-CULTURAL CONNECTEDNESS: EXPERIENCES OF FOREIGN STUDENTS IN SERBIA AND SERBIAN STUDENTS ABROAD	229
VLADAN VIDICKI INTERNATIONAL STUDENTS BETWEEN TWO LABOUR MARKETS: PROFESSIONAL IDENTITY, WORK CONDITIONS AND CAREER PLANNING	245
JASNA J. PETRIĆ CHANGE OF SPATIAL IDENTITY THROUGH INTERNATIONAL STUDENT MIGRATION	263
VESNA LUKIĆ “YOU ARE NOT THE SAME” — EXPERIENCES OF SOCIO-CULTURAL ADAPTATION OF INTERNATIONAL STUDENTS	279
AUTHORS’ BIOGRAPHIES	293

SOCIO-CULTURAL CONNECTEDNESS: EXPERIENCES OF FOREIGN STUDENTS IN SERBIA AND SERBIAN STUDENTS ABROAD

Abstract

This paper aims to contribute to understanding the challenges and opportunities of socio-cultural connectedness with the environments of origin and destination through the experience of international students, that is, Serbian students who have studied abroad and international students who study in Serbia. This paper's qualitative analysis relies on broader empirical research results. The results show that the respondents were faced with numerous challenges and attained different levels of socio-cultural connectedness in the process of intercultural adaptation in a transnational context, depending on their positioning in the new environment. The respondents who developed positive strategies regarding their positioning relative to other people in the discourse have demonstrated a greater determination to learn about other cultures while also considering the possibility of staying in the destination country when asked about their future. Some respondents have developed only partial socio-cultural connectedness with the new environment and/or limited competences for accepting multicultural connectedness and, from their perspective, a different way of life. Insufficient knowledge of the local language has significantly limited their opportunities for interactive positioning, stressing the need for social support in the process.

Keywords: international students, socio-cultural connectedness, host country's language, Serbia

INTRODUCTION

For the past several decades, international migration and mobility in Europe have witnessed a markedly increased number of migrants and diversity in their typology. This is mainly due to global educational processes and the ever-diverse population of international students. However, research analyses have shown that international student mobility flows are becoming increasingly disparate and centralised and that the role of institutions, that is, so-called migration industry, further exacerbates that disparity within the complex power dynamics of the process of globalisation of education (Shields, 2013).

On the other hand, international students' agency (Предојевић-Деспић, 2009), commonly defined as "the agentic power of youths to make choices and take actions in forming and pursuing their educational aspirations" (DeJaeghere, McCleari, & Josić, 2016:2) within educational discourse, should not be overlooked either. In this context, international students should be seen as a cultural asset with the potential to act as a link between the complex population of international and domestic students, as well as a link between the societies of origin and destination (Baxter, 2019; Urban & Palmer, 2014). However, Lehto and associates (Lehto, Cai, Fu, & Chen, 2014) deduce that it is precisely between these two primary groups – domestic and foreign students – responsible for building where the relationship of disconnectedness is forged, owing to linguistic and cultural barriers, parallel social lives, and the relationship based on a low-risk approach to accepting diversity. Gargano (2008) notes that existing research is mainly focused on how global flows affect student mobility trends and only seldomly considers the complex transnational movements and processes, their effect on students and the way they navigate their time and studies abroad (Gargano, 2008). This is especially true for students who are enrolled in non-English-taught study programs.

The aim of the paper is to contribute to a better understanding of the challenges and opportunities brought on by socio-cultural connectedness with the environments of origin and destination through the experiences of two groups of international students: Serbian students who have studied abroad and foreign students studying in Serbia.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

In this paper, the concept of connectedness is understood as per the definition offered by Tran and Gomes (Tran & Gomes, 2017), who have shown that cultural (dis)connectedness plays an essential role in shaping and building identities, as well as international students' academic performance and aspirations during the time spent living and studying abroad (Tran & Gomes, 2017). In the introduction of their study on the identity and connectedness of international students, the authors (Tran & Gomes, 2017:7) define connectedness as a relational concept referring to both physical and virtual relationships international students hold with people, places, communities, and organisations. The research stresses that students' international connectedness is closely related to the sense of belonging to both the host and home countries. According to Tran and Gomes (Tran & Gomes, 2017:7), socio-cultural disconnectedness, both within and outside the academic context (Dang & Tran, 2017), is an equally important category; in other words, the partial or complete lack of sense of belonging to a community or value, whether

in host or home country (Tran & Gomes, 2017). In this regard, the language of the host country plays a vital role (Kennedy & Furlong, 2014).

Through their analysis of the experiences of international students in Australia and how they develop and establish connectedness during their studies abroad, Hasnain and Hajek (Hasnain & Hajek, 2022) stress the multi-faceted nature of connectedness, including social aspects, with emphasis on their network of contacts in the host country; cultural aspects, or the way international students develop their sense of belonging to cultural and social values; political and media landscape of the host country; spatial aspect, or the way they experience the environment in which they live and study; and trans-local aspect, consisting of networks and contacts allowing students to maintain the relationship between the home and host country (Hasnain & Hajek, 2022: 33).

International students' experiences of should be analysed from the perspective of transnationalism, that is, translocality and transnational social fields, which, according to Gargano (2009), focus on individuals as members of networks and communities involved in intercultural exchange, in spaces (fields) intended for exchange, organisation, and transformation of ideas and practices (Gargano, 2009). Translocality is also described as belonging to different locations simultaneously (Hasnain & Hajek, 2022) and the ways in which the origin and host communities expand through spatial mobility and interactions between the contexts of origin and destination (Conradson & McKay, 2007). Also, various papers show that being transnationally established in multiple cultures allows young talents, people with higher education, and experts to better understand the differences between the societies of origin and destination and develop innovative approaches to applying improved communication and/or transfer knowledge and skills between two environments (Predojević-Despić, 2022; Erkmen, 2018). Furthermore, such an approach may reveal the limitations and power relations in a broader context and contribute to a better understanding of how social, cultural, and academic networks of support on transnational and transcultural levels contribute to students' experience-building and self-presentation (Gargano, 2009).

In considering sociocultural connectedness, the assumptions of positioning theory are also relevant, as they examine how individuals perceive and describe themselves (reflexively) and others with regard to rights and responsibilities emerging from and through interaction (Harré et al., 2009; Davies & Harré, 1990). At the same time, the framework of positioning theory makes room for the interpretation of fluid, dynamic, and contextually dependent development over a certain period, which may lead to repositioning (Kayi-Aydar, 2014). Introducing the positioning theory into an examination of intercultural (dis)connectedness of diverse groups of international students, as is the case with this paper, is essential because it may reveal how our target groups position themselves over time and

in the context of the country of origin, country of destination, and the so-called “space of possibles” (Marginson, 2014; Dang & Tran, 2017). The results interpreted here are part of a broader research involving international students. The basis of the research is a thematic analysis of data collected from three focus groups and 19 semi-structured in-depth interviews.¹

SOCIO-CULTURAL CONNECTEDNESS OF INTERNATIONAL STUDENTS – RESULTS ANALYSIS AND DISCUSSION

Cultural (dis)connectedness

In their statements, the respondents considered their connectedness with cultures of origin and destination, and the relationship towards the language of the host environment, positioning themselves reflexively with regard to their current identities.

A participant in a focus group described her one-year specialist training abroad as a great success that profoundly influenced her identity and positioning even after she returned to Serbia, her home country.

“I had a chance not only to spend time in that University, to study with those people, spend time in a different manner than here, and I had a chance to travel around that country, to meet the culture of many people... It was certainly a phenomenal success for me and an experience that shaped me and brought me much more confidence.” (F, 37, USA)

A medical training student from Syria spent a year in Serbia. She says she is proud to have joined the Serbian government’s “World in Serbia” scholarship program. According to her, Syria sends only its best students to Serbia. She describes Serbia as culturally close to Syria, noting that even before her visit, she felt a great sense of belonging. The main reason for this was her being familiar with Serbia and Yugoslavia since primary school when she learned about the Non-Alligned Movement and the relations among developing countries.

“I have like I know like a new style of life that I just know for years and go with them. I loved to listen about Serbia. It’s like, I think it’s the center of the world packing in coming back in time when it was like Yugoslavia, I was interested in Yugoslav culture and history. I learned a lot of about Tito, on the culture of Non-Alligned Movement. It was in base grade. Yeah. It was like the leaders from the

¹ Detailed methodological explanations and respondents’ socio-demographic characteristics can be found in Chapter 1 of this publication.

Arab world, from many developing countries that they were together. Yeah... So, it was like something in the center of the world. It is the same tradition. So, I am here, you know, in person." (F, 23, Serbia)

However, a respondent who spent a year in Hungary and had little touch with the host culture felt largely isolated from the new cultural environment. In adjusting to the new environment, she relied largely on a good friend from her home country, who was also her classmate and roommate, the fact that made her feel less lonely, as previously noted in a study by Sawir and associates (Sawir, Marginson, Deumert, Nyland & Ramia, 2008). From the perspective of her current identity and the future she imagines for herself, she doesn't see herself as part of the culture of her host country.

"The only thing I miss is the warmth... Individualist culture, every man for himself, that's how I see it. Friends are not too eager to help you, they don't socialise here as much as we do... We are used to sitting for a coffee for two or three hours. Here it's not like that. I live with my best friend, so we still do it, but not with Hungarians. This stuff may not seem that important at first, but it certainly may be a decisive factor for everyday life. You'd simply be happier somewhere else other than here specifically." (F, 23, Hungary)

Conversely, a respondent from Argentina, who is in her third year of doctoral studies, has developed mechanisms for navigating the new environment that would lead her to positive adaptation (Hasnain & Hajek, 2022; Zhou, Jindal-Snape, Topping, & Todman, 2008). She sees connecting with a new environment as a process. She believes in gradually introducing the elements and values of a new culture and getting used to ever-weaker connectedness with elements of the culture of origin. Whenever she goes through a rough period due to missing her old lifestyle, family, and friends in her home country, she tries to deal with them as transient crises; otherwise, she would have had a very hard time connecting with the new environment, especially during the initial phase of her stay in Serbia. She believes that positive strategies of adaptation and connection are crucial, especially during the initial phases of one's stay in the destination country. However, the research into these aspects of international student migrations is scarce (Smith & Khawaja, 2011)

"...I think for migrating you have to focus more on the things that you will discover in your country and not the things that you leave behind because if not, it's terrible. So maybe instead of thinking of the food that you miss, like thinking, okay, I will discover here that I have a new favorite food that I didn't try yet and that type of things... and maybe that you have friends that you didn't

meet yet ... because if you really start thinking about all the things back home you get depressed and it's terrible." (F, 30, Serbia)

One may, however, develop connectedness with the destination culture in some segments while remaining disconnected from it in others, resulting in the sense of not belonging to the host country (Dang & Tran, 2017), both in terms of reflexive and interactive positioning. A doctoral student from Pakistan thinks of herself as highly successful. She has high educational expectations and wishes to position herself as a young researcher with a developed academic portfolio as soon as possible. In this regard, she wishes she could make more and faster progress. However, despite expressing the need to improve her competences to her mentors, she is left with a frustrated ambition. Therefore, she sees her future in a more economically developed country. Her example proves that unmet educational expectations add to the stress of adjusting to a new environment (Smith & Khawaja, 2011). However, not meeting her needs has led the respondent to develop a partial socio-cultural connectedness by accepting the insufficient academic stimulus as an immediate inevitability and recognising that it's important to slow down and do self-care instead of burying herself in work and focusing solely on a career. This shows that the process of building connectedness and retaining the sense of not belonging may coexist and develop simultaneously, in line with the findings by Dang and Tran (Dang & Tran, 2017). Phinney's research (Phinney, 1990) into the bi-dimensional concept of cultural identity, which allows individuals to identify with both their original and destination countries independently, also contributes to explaining this aspect of socio-cultural (dis)connectedness.

"It changed my way of thinking towards people after coming here. That you have to be peaceful. I mean, you cannot force things on them. They will do the things on their own whenever they feel like doing it. So, I cannot force them. ... No matter how much pressure you give them on them, like, I have these deadlines, they will do their things when they have their perfect mood or whatever, and they want. What I learned from here is self-care. The priorities for yourself (...) You can see, people good lifestyle I have observed here which has impacted me." (F, 29, Serbia)

Social (dis)connectedness

Relationship-building among international students, as well as between foreign and domestic students, and between foreign students and other categories of domestic population, contribute to social connectedness in the destination country (Hasnain & Hajek, 2022; Tran & Gomes, 2017; Sawir et al., 2008). However, the

results of multiple research papers (Tran & Gomes, 2017; Lehto et al., 2014; Smith & Khawaja, 2011; Zhou et al., 2008; Sawir et al., 2008) show that international students face various challenges and barriers when making friends and acquaintances, especially with the local population. One reason for this is the differences between individualist and collectivist cultures (Lehto et al., 2014; Smith & Khawaja, 2011; Zhou et al., 2008), the western and eastern hemispheres, that is, the global north and south. Given that collectivist cultures boast strong relationships with family members and friends, their absence in the country of origin may present itself as a burden or a barrier to the process of adaptation to individualist cultures of the global north, where they usually emigrate for studies (Smith & Khawaja, 2011).

A focus group participant, who returned to Serbia following a three-year master's degree study program in England, describes the impact that the shift in communication and his relationship with friends and family in his home country had on his decision to return and his positioning in building (dis)connectedness with the host country. The findings of research into highly educated returnees to Serbia (Predojević-Despić, 2022) are similar, showing that, in their strategies of social positioning, the respondents defined the extent to which some elements of host countries' cultures have impacted their decision to return to their home countries.

"In northern Montenegro, we are pretty close to our families, I have a wider circle of friends and while you are away you intensively maintain those connections and often wish you could come here (...) There (in London, A/N) you feel like a stranger, as much as it's international, you still feel like a stranger. Not a single English friend, they're cold. Especially regarding career advancement, there are limits." (M, 37, England)

A student who spent ten years in Graz, Austria, where she completed her master's degree studies, failed to develop a sense of belonging to the destination country despite having built a strong connection with the environment and the city. She chose Graz because she liked the city, and over time, she managed to feel safe, a feeling that should serve as a critical factor in developing a sense of belonging to the destination country (Hasnain & Hajek, 2022). Also, she wanted to experience living and studying abroad. She said she was ready to renounce her citizenship during the application process. However, it wasn't until she spent some time abroad before she realised she wasn't ready to take that step.

"I've always been open, like I was interested in different things, but only after going abroad did I realise how closed off I was for certain things (...) When you start to receive or identify yourself with another culture, that's when you start noticing whether and how fast you can become estranged (...) what you really

had at home (...) what's important to you. And then, at a lightning speed, priorities start to sort out." (F, 33, Austria)

These two examples show that during the process of academic internationalisation, international students are not always ready to accept multiculturalism, that is, to transform their attachment to the cultural values of their home country. This is corroborated by a finding that many international students tend to accept what they perceive as similar to their previous lifestyle (Beech, 2019).

Still, a doctoral student from Argentina believes certain similarities between the cultures of her home and host countries, such as being open and cordial, outweigh considerable differences between those cultures. Apart from time, building connectedness with the local population and Serbian socio-cultural values required a positive attitude in the process of interactive positioning in and through the discourse. It was only after her interactions with colleagues from different European countries that she realised she was better equipped to develop interpersonal relationships in the Balkans and Serbia than in Western Europe, that is, how close she was to the host country's culture. Being determined in her endeavour was of great help, which according to Hasnain and Hajek, is an important prerequisite to getting to know a new culture better (Yang, Zhang & Sheldon, 2018; Hasnain & Hajek, 2022). Consequently, or rather causally, in imagining the future, she can see herself staying in Serbia upon completing her studies.

"We also like to talk randomly with people. You are there in the bus station and people are talking to you literally out of the blue. That happens also a lot, like both in Argentina and here (in Serbia, A/N), but are very sociable in that sense, which for example I didn't find in western Europe... They don't talk among each other unless it's strictly necessary, which was a shock, I really felt it personally and I was offended ... The only people that I made small talk it was either the Latino migrants or the Balkan migrants, so they are the same." (F, 30, Serbia)

Social support is essential for stimulating adaptation to a new environment. Various research papers have shown that limiting socialisation to fellow nationals is important for the adaptation process but not enough to prevent loneliness, a feeling many international students get (Sawir et al., 2008). On the other hand, introducing other international students into one's network of acquaintances and having support from the host environment is crucial (Smith & Khawaja, 2011; Berry, 2005).

Before coming to Serbia for her master's studies, a respondent from Capo Verde completed her undergraduate studies in China. Although she had excellent accommodation in a student dormitory in China, she had virtually no contact with domestic students. She says she doesn't mind far poorer student accommodation

in Serbia. On the contrary, she is happy to live with domestic students in the same dormitory and share the same space, challenges, and experiences. She shares a room with a girl of a different faith and culture. At first, she says she had difficulty adapting to the new circumstances, even though they were both fluent in English. Over time, however, they established a close friendship, which served as much-needed social support for both.

"I have a roommate from Iran. And imagine, I'm African and she's from the Middle East. So, we have so much culture differences. She's Muslim, I'm Christian. And her routine is different from mine, but I never found someone that fits with me so well." (F, 27, Serbia)

The example above shows how the respondent's determination to accept diversity – to share a room and experience everyday life with a girl of a different religion and considerably different cultural habits – has improved her adaption process and influenced a positive attitude towards the host environment. It's worth mentioning that her determination was influenced by several factors, such as trans-local connectedness of experience from her origin country and the countries where she previously studied (Hasnain & Hajek, 2022), as well as her decision to pursue studying abroad again, a factor that Yang and associates' research has found to be of great importance for coping with culture shock among students going through the process of adapting to a new environment (Yang et al., 2018). Namely, she has become aware of the need for closer contact with students from other cultures because she hadn't had much opportunity for closer contact in her previous experiences. Her decision to emigrate once again in pursuit of international master's degree, following her undergraduate studies in China and a brief work experience upon returning to her home country, was according to her additionally strongly motivated by far more favourable professional positioning in business circles of her home country.

The role of language of the host country in socio-cultural (dis)connectedness

The example of the student from Capo Verde shows that being fluent in English is an important resource for smoother adaptation and establishing social connectedness, especially with other international students. However, learning the language of the host country offers far greater opportunities for adaptation in both socio-cultural and educational sense (Smith & Khawaja, 2011).

The results of the research conducted by Poyrazli and Kavanaugh (Poyrazli & Kavanaugh, 2006) show that lower levels of English proficiency are associated not only with poorer academic performance among foreign students in the

US but also with the overall outcomes of socio-cultural integration. At the same time, this is one of the main challenges for international students (Trice, 2003), especially if they don't know the language of the new environment very well or if they never learned it before their studies abroad, as is the case with foreign students of the World in Serbia program, who attend Serbian-taught classes. Furthermore, Kayi-Aydar (Kayi-Aydar, 2014) shows that students' positioning strategies may either stimulate or make host language learning opportunities and experiences more difficult.

However, there is little research into the challenges posed by international academic mobility in non-English-speaking environments, studying in a language that isn't considered a world language, or interactive positioning and coping strategies foreign students adopt when adapting to new environments.

The story of a doctoral student in Germany shows that reflexive positioning, that is, the decision to master the German language on his own even before he emigrated, greatly facilitated his adaptation. It also allowed him to apply for and join a scientific project that fit his ambitions and professional orientation.

"It was very helpful that I have for purely recreational reasons studied German before. I studied it a lot. In 2015, I passed the C1 level exam at the Goethe Institute without a particular need. I just wanted to learn that language. This was very helpful because the Germans prefer to speak German. In the Netherlands everybody speaks English. From a child who's 7 to a granny who's 85. Here is a different story, people like to speak in their own language, and it was very helpful that I learned it before, it helped with emigration." (M, 30, Germany)

On the other hand, a student who had undergone undergraduate studies and later earned a master's degree in Germany didn't speak German upon arrival. Therefore, numerous administrative procedures were an additional source of stress and negatively impacted the student's intercultural interaction. Being faced with administrative and linguistic barriers, however, shows that social and academic structures where foreign students' intercultural relations occur may very well act as obstacles to their active engagement and shape their intercultural relations and connectedness (Tran & Pham, 2015).

"They have institutions where foreigners come, where they have a first encounter with Germany, and they are forbidden by law to speak English... I ask do you speak English. He says: I do, but I'm not allowed to. I said but this is an institution and an office for foreigners who came here from who knows where, how do you imagine this. They shrug (...) It's a big problem that when you need something, there is no translator. Gestures, waving hands (...) There were

situations when someone would say okay, let's speak in English. In some crucial situations the answer was – no.” (M, 34, Germany)

Insufficient knowledge of the host country's language limits the opportunities for interactive positioning and engaging in everyday communication with the local population, adding to the feeling of loneliness in the new environment. A respondent cited an example of Serbian students in Austria who hung out mostly among themselves. As a result, their mastering of the German language was greatly hindered, creating additional sources of stress (Smith & Khawaja, 2011) and interfering with the adaptation process and the possibility of connecting with the host environment.

“First and foremost is to learn the language. To get rid of our people. I ran from them like a bat out of hell until I started speaking properly, because I knew, it's something I noticed and thought it was devastating for every student, the fear of leaving your comfort zone (...) It's a new environment for you, new society, everything is new, a new system and what inevitably happens are cliques, but those are not popularity cliques but nationality cliques.” (F, 33, Austria)

A focus group participant hailing from Suriname is a holder of the World in Serbia scholarship program. He believes that in order to better integrate into his Serbian-taught medical studies, he should considerably improve his knowledge of the Serbian language. The reason for this has less to do with staying on top of classes and more with the need to have more lively and complex interactions with the domestic population and during regular practical sessions. An additional motivation is the need to understand his fellow Serbian colleagues better. As highlighted by Kennedy and Furlong (Kennedy & Furlong, 2014), this is precisely the positioning that contributes to acquiring better intercultural competences and connecting with the culture and people in the host country – through an attempt to understand the semantics of the Serbian language.

“I was able to learn from the culture and that is the reason why I can understand Serbian a little bit better than before ... There's a lot of sarcasm within the Serbian language which is hard to understand. So sometimes they say A, but might mean B. So I had to, I wanted to know why, and I wanted to really try to live and understand from the perspective of a Serbian. And that also allowed me to actually talk not only with Serbians from my faculty, also with Serbians on the street.” (M, 26, Serbia)

CONCLUSION

Thanks to the globalisation of academic education, the ever-increasing population of international students has the opportunity not only to improve their human capital and competences but also to exchange ideas, enrich their social capital, and build connectedness with other cultures through cross-cultural communication in transnational social fields.

This research confirms these claims through a qualitative analysis of the experience of international students – whether Serbian students who have studied abroad or foreign students who are studying in Serbia. However, the results also point to considerable challenges foreign students face in the process of intercultural adaptation and socio-cultural connectedness, especially if they take up studies in non-English speaking countries or if their study programs are not taught in English.

In that sense, our respondents' narratives show that intercultural adaptation and connecting are continuous processes influenced by various factors, including but not limited to individual factors (socio-demographic features, expectations and communication skills, including linguistic competences, social resources, and others), the role of family, the length of their stay in the host country, their previous migration and academic experiences, and opportunities for making contact with the local population (Hasnain & Hajek, 2022). In this regard, the respondents' ability to establish social and cultural connectedness with the new environment also varied, as suggested by the findings of other research papers (Hasnain & Hajek, 2022; Tran & Pham, 2015; Kayi-Aydar, 2014; Gu, Schweisfurth & Day, 2009).

Furthermore, the findings of this research suggest a considerable interdependence between linguistic competences and individuals' identities, that is, how they position themselves and others in interpersonal relations and the process of adaptation, as well as the multidimensional connecting with the host environment (Shi, 2023; Lendák-Kabók et al., 2020; Anderson, 2009). For instance, some of our respondents positioned themselves at the periphery of the host society, leaving them feeling disconnected from the host culture. This is especially true for foreign students in Serbia and Serbian students enrolled in non-English-taught study programs. At the same time, their self-positioning has prevented them from proactively engaging in reciprocal cross-cultural interactions, as shown by the results of other research papers dealing with international students (Tran & Pham, 2015; Berry, 2005).

The results of the research lead us to conclude that facilitating cross-cultural communication in the host country is vital for international students and their learning process, their adaptation, and establishing connectedness with the new environment (Tran & Pham, 2015). In this regard, our findings point to recommendations

from other research papers, which emphasise that the availability of social support and favourable conditions for establishing contacts and connectedness among international students are closely associated with the prospect of a positive change (Gu, Schweisfurth & Day, 2009) and that the better understanding of the influence international academic mobility has on students – especially if their study programs are taught in languages they weren't familiar with before migration – should be key to improving the academic internationalisation policy (Gargano, 2008).

LITERATURE

- Anderson, K. T. (2009). Applying positioning theory to the analysis of classroom interactions: Mediating micro-identities, macro-kinds, and ideologies of knowing. *Linguistics and Education*, 20(4), 291–310.
- Baxter, A. (2019). Engaging Underrepresented International Students as Partners: Agency and Constraints Among Rwandan Students in the United States. *Journal of Studies in International Education*, 23(1), 106–122. <https://doi.org/10.1177/1028315318810858>
- Beech, S. E. (2019). Understanding place: Imaginative geographies and international student mobility. In S. E. Beech (Ed.), *The geographies of international student mobility – Spaces, places and decision-making*. (pp. 171–198). Singapore: Palgrave Macmillan.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Conradson, D. & McKay, D. (2007). Translocal subjectivities: Mobility, connection, emotion. *Mobilities*, 2(2), 167–174. <https://doi.org/10.1080/17450100701381524>
- Dang, T. & Tran, L. T. (2017). From 'Somebody' to 'Nobody': International doctoral students' perspectives of home – host connectedness in transnational education. In L. T. Tran & C. Gomes (Eds.), *International student connectedness and identity* (pp.75–91). Singapore: Springer.
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20, 43–63.
- DeJaeghere, J. G., McCleary, K. S., Josić, J. (2016). Conceptualizing Youth Agency. In: DeJaeghere, J., Josić, J., McCleary, K. (eds.) *Education and Youth Agency. Advancing Responsible Adolescent Development* (pp. 1–24). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-33344-1_1
- Erkmen, T. D. (2018). Stepping into the global: Turkish professionals, employment in transnational corporations, and aspiration to transnational forms of cultural capital, *Current Sociology*, 66(3), 412–430. <https://doi.org/10.1177/0011392116653236>

- Gargano, T. (2009). (Re)conceptualizing International Student Mobility: The Potential of Transnational Social Fields. *Journal of Studies in International Education*, 13(3), 331–346. <https://doi.org/10.1177/1028315308322060>
- Gu, Q., Schweisfurth, M. & Day, C. (2009). Learning and growing in a 'foreign' context: intercultural experiences of international students. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 40(1), 7–23. <https://doi.org/10.1080/03057920903115983>
- Harré, R., Moghaddam, F. M., Cairnie, T. P., Rothbart, D. & Sabat, S. R. (2009). Recent Advances in Positioning Theory. *Theory & Psychology*, 19(1), 5–31. <https://doi.org/10.1177/0959354308101417>
- Hasnain, A. & Hajek, J. (2022) Understanding international student connectedness. *International Journal of Intercultural Relations*, 86, 26–35. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.10.008>
- Kayi-Aydar, H. (2014). Social Positioning, Participation, and Second Language Learning: Talkative Students in an Academic ESL Classroom. *TESOL Quarterly*, 48(4), 686–714. <https://doi.org/10.1002/tesq.139>
- Kennedy, F. & Furlong, A. (2014). Face-to-Face Tandem Language Learning: Evidence of Intercultural Learning in a Zone of Proximal Development for Intercultural Competence. In B. Geraghty, B. & J. E. Conacher (eds.) *Intercultural Contact, Language Learning and Migration* (pp.131–149). Bloomsbury Academic. London, Great Britain.
- Lehto, X., Cai, L., Fu, X. & Chen, Y. (2014). Intercultural interactions outside the classroom: Narratives on a US campus. *Journal of College Student Development*, 55(8), 837–853.
- Lendák-Kabók, K., Popov, S. & Lendák, I. (2020). The Educational Migration of Sub-state Ethnic Minorities on the Outskirts of the EU: A Case Study of Serbia, *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 6(2), 130–153.
- Marginson, S. (2014). Student self-formation in international education. *Journal of Studies in International Education*, 18(1), 6–22. <https://doi.org/10.1177/1028315313513036>
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499–514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>
- Poyrazli, S. & Kavanaugh, P. R. (2006). Marital status, ethnicity, academic achievement, and adjustment strains: The case of graduate international students. *College Student Journal*, 40, 767–780.
- Predojević-Despić, J. (2022). Transnacionalne kompetencije i kulturni kapital: iskustva dve grupe visokoobrazovanih povratnika u Srbiju. *Stanovništvo*, 60(1), 117–138. <https://doi.org/10.2298/STNV2201117P>
- Predojević-Despić, J. (2009). Migrantske mreže: nezaobilazna perspektiva u proučavanju savremenih međunarodnih migracija. *Sociološki pregled*, 43(2), 209–230.
- Предојевић-Деспић, Ј. (2009). Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција. *Социолошки преглед*, 43(2), 209–230.
- Sawir, E., Marginson, S., Deumert, A., Nyland, C. & Ramia, G. (2008). Loneliness and international students: An Australian study. *Journal of Studies in International Education*, 12(2), 148–180. <https://doi.org/10.1177/1028315307299699>
- Smith, R. A. & Khawaja, N. G. (2011). A review of the acculturation experiences of international students, *International Journal of Intercultural Relations*. 35(6), 699–713, <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.08.004>

- Shi, W. (2023). A positioning analysis of international graduate students' perspectives and practices of translinguaging at a Canadian higher education institution. *International Journal of Multilingualism*, 21(3), 1517–1531. <https://doi.org/10.1080/14790718.2023.2189725>
- Shields, R. (2013). Globalization and international student mobility: A network analysis. *Comparative Education Review*, 57(4), 609–636. <https://doi.org/10.1086/671752>
- Tran, L. T. & Gomes, C. (2017). Student mobility, connectedness and identity. In L. T. Tran, & C. Gomes (Eds.), *International student connectedness and identity* (pp. 1–11). Singapore: Springer.
- Tran, L. T. & Pham, L. (2015). International students in transnational mobility: intercultural connectedness with domestic and international peers, institutions and the wider community. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 46(4), 560–581. <https://doi.org/10.1080/03057925.2015.1057479>
- Trice, A. G. (2003). Faculty Perceptions of Graduate International Students: The Benefits and Challenges. *Journal of Studies in International Education*, 7(4), 379–403. <https://doi.org/10.1177/1028315303257120>
- Urban, E. L. & Palmer, L. B. (2014). International students as a resource for internationalization of higher education. *Journal of Studies in International Education*, 18, 305–324. <https://doi.org/10.1177/1028315313511642>
- Yang, Y., Zhang, Y. & Sheldon, K. M. (2018). Self-determined motivation for studying abroad predicts lower culture shock and greater well-being among international students: The mediating role of basic psychological needs satisfaction. *International Journal of Intercultural Relations*, 63, 95–104. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.10.005>
- Zhou, Y., Jindal-Snape, D., Topping, K. & Todman, J. (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. *Studies in Higher Education*, 33(1), 63–75. <https://doi.org/10.1080/03075070701794833>